

ПОНЯТТЯ ІСТОРІЇ ТА СВІТОГЛЯДУ В ГЕРМЕНЕВТИЦІ Н.Т. РАЙТА

Едуард Денисюк

Закарпатський християнський інститут, Хуст

Вступ

Для Н.Т. Райта прочитання та вивчення Нового Завіту тісно пов'язане з методами та принципами літературного аналізу. Водночас зразки літературних текстів цілком природно розглядати в контексті богослов'я та історії. Н.Т. Райт має на меті звести до спільного знаменника ці три підходи до біблійного тексту: літературознавство, історичні дослідження та богослов'я.

Як відомо, всі доступні дослідникам джерела з реконструкції богослов'я Нового Завіту, а саме тексти про Ісуса Христа та апостола Павла, зберігаються в письмовому вигляді. В усній формі вони побутували до того, як древні автори їх зібрали і зафіксували на письмі. Чимало сучасних дослідників Нового Завіту схильні думати, що більшість книг Нового Завіту мали дописемну історію, тобто існували у формі усних виразів та передань, з яких і складалася найбільш рання керигма Христа.¹ Сьогодні ж богослови володіють лише письмовими джерелами. Це канонічні книги Писання, ряд екстрабіблійних свідчень про зародження християнської віри, таких як згадки древніх істориків і авторів, а ще так звані «гностичні Євангелії»². Тому біблійні події будуть тлумачитися крізь призму методології інтерпретацій, перш за все, самого тексту. Цей факт певною мірою описує коло можливих дій як інтерпретатора, так і звичайного читача, адже перш ніж почати розтлумачувати писання, необхідно зрозуміти його текст. Існує три основні підходи до вивчення біблійного тексту: літературний, історичний та богословський. Про їх спільні та відмінні риси мова йтиме далі.

Основний предмет нашого дослідження — це авторитетний підхід до біблійного тексту, а саме — до тексту Нового Завіту. Кожен з перерахованих вище підходів, які використовують екзегети у своїх дослідженнях, претендує на первинність та доречність бути складовою християнського світогляду, яка зумовлює певний підхід до Писання. У межах нашого дослідження наявна спроба аналізу фундаментальних

¹ В даному питанні варто звернутися до ідей Рудольфа Бультмана і його основних праць, таких як «Новий Завіт і міфологія» (1941), «Теологія Нового Завіту» (1953) та багато інших, де він описує своє розуміння зародження ранньохристиянської керигми.

² Базовий і змістовний дискурс в даному питанні являє собою книга Гари Р. Хабермас, *Исторический Иисус. Древние свидетельства земной жизни Христа*, ДИАЙПИ (Симферополь, 2013). Тут автор розглядає важливі свідчення історичності новозавітних подій і нараховує близько 17 нехристиянських джерел, що прямо чи частково згадують Ісуса, Його учнів і чудеса серед ранньохристиянської общини.

праць Н.Т. Райта *Новый Завет и народ Божий*³, *Воскресение Сына Божьего*⁴, *Иисус и победа Бога*⁵, *Иисус: надежда постмодернистского мира*⁶; Джеймса Данна: *Jews and Christian: the parting of the ways*⁷, *The new perspective of Paul*⁸; Браяна Макларена: *A generous orthodoxy*⁹, *A new kind of Christian*¹⁰. Також у статті розглядатимуться праці дослідників, які присвячені богослов'ю Нового Завіту та богослов'ю Павла.

В роботі наявна спроба дослідити погляди Н.Т. Райта щодо літературного, історичного та богословського підходів, проаналізувати те, як теолог їх оцінює та які альтернативи пропонує у своїй епістемології. У нашій статті ми прагнемо з'ясувати сфери діалогу між різними підходами до вивчення біблійного тексту та спробувати створити комплексний метод, який буде містити в собі характерні принципи кожного з підходів.

Методологія дослідження полягає в стислому викладі основних ідей критичного реалізму Н.Т. Райта, виявленні цих ідей у працях інших богословів школи Нового погляду на Павла та практичному застосуванні їх до сучасного християнства.

1. Важливість «історії» (story), як невід'ємного елемента у світогляді

В даному розділі ми ставимо собі за мету відповісти на ряд важливих запитань, що стосуються історії тексту. Що таке історія тексту? Які її особливості та можливості? Який стосунок вона має до формування свідомості та способу мислення? Як «історія» (Райтове формулювання «story») фігурує в світогляді особистості?

Почати варто з літературного підходу до тексту Нового Завіту. Райт ставить три основні запитання, що стосуються літературного аналізу. Що відбувається тоді, коли читач зустрічається з текстом? Що таке література? В чому полягає завдання літературної критики? Для Райта ці питання пов'язані з проблемами *пізнання* і приводять до поняття *історії*, яка міститься в сюжеті, тому необхідно зрозуміти, як вона функціонує.¹¹ Перше завдання, яке Райт ставить перед собою — це з'ясувати

³ Н. Т. Райт, *Новый Завет и народ Божий*, Коллоквиум, т. 1 (Черкаassy, 2013).

⁴ Н. Т. Райт, *Воскресение Сына Божьего*, Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, Современная библеистика (Москва, 2011).

⁵ Н. Т. Райт, *Иисус и победа Бога*, Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, Современная библеистика (Москва, 2004).

⁶ Джеймс Смит, *Церковь и постмодернизм*, Коллоквиум (Черкаassy, 2012).

⁷ James D. G. Dunn, ред., *Jews and Christians: the parting of the ways, A.D. 70 to 135: the second Durham-Tübingen Research Symposium on Earliest Christianity and Judaism (Durham, September 1989)* (Durham-Tübingen Research Symposium on Earliest Christianity and Judaism, Grand Rapids, Mich: W.B. Eerdmans, 1999).

⁸ James D. G. Dunn, *The new perspective on Paul*, Rev. ed, Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 185 (Grand Rapid, Mich: W. B. Eerdmans Pub. Co, 2008).

⁹ Brian D. McLaren, *A generous or+hodoxy: why I am a missional, evangelical, post/Protestant, liberal/conservative, mystical/poetic, biblical, charismatic/contemplative, Fundamentalist/Calvinist, Anabaptist/Anglican, Methodist, Catholic, Green, incarnational, depressed-yet-hopeful, emergent, unfinished Christian* (El Cajon, CA : Grand Rapids, MI: Emergent YS ; Zondervan, 2004).

¹⁰ Brian D. McLaren, *A new kind of Christian: a tale of two friends on a spiritual journey*, 1st ed (San Francisco: Jossey-Bass, 2001).

¹¹ Райт, *Новый Завет и народ Божий*, 1:73.

значення поняття «історія» в літературному контексті і те, який вплив вона має на читача. Як мовилося вище, історія виникає там, де прочитується текст. Ця історія міститься в інтерпретації тексту, тому вона може набувати різних обрисів та тематичних відтінків. Це залежить від того, ким є читач та які світоглядні установки для нього характерні. З ряду способів інтерпретації, які стали передумовами для критичного реалізму, Райт виділяє позитивізм та феноменологію. В статті буде здійснено стислий огляд основних характеристик цих напрямів, які є важливим аспектом сприйняття історії (*story*) в герменевтиці Н.Т. Райта.

Основний принцип позитивізму – це підпорядкування уяви спостереженню. Дивлячись на реальність, позитивіст впевнений в тому, що все відбувається саме так, як він і спостерігає. За словами Огюста Конта, будь-яке висловлювання, що не тлумачиться як особистий чи загальний факт, не може мати жодного реального і зрозумілого сенсу.¹² Згідно з таким поглядом, уява обмежується набором неабстрактних понять і тверджень, які є результатами емпіричних відчуттів та аналізів. В рамках даної філософії Гербет Спенсер, пропонує виключити будь-які «матеріалізми та спіритуалізми» із питання про кінцеву природу речей.¹³ Отже, все, що існує можна ввести в рамки емпіричного досвіду, а все інше, відповідно, оголошується неіснуючим.

Ще один напрямок філософської думки, який згадує Райт, – це феноменологічні моделі. На відміну від позитивіста, філософ-феноменолог дивиться на реальність, запитуючи себе: чи бачу я те, що бачу насправді?¹⁴ Він має сумніви, чи сприймає дійсність такою, якою вона є насправді, бо вважає, що бачить лише частину феномена, яка доступна його способам сприйняття. Для справжнього опису реальності необхідно володіти трансцендентною мовою, яка включає в себе потрібну термінологію. Так як такої мови не існує, або її принаймні немає в науковому словнику людини, містик та поет звертаються до метафор, богослов знічується, а філософ говорить тавтологіями.¹⁵

Варто зауважити, що Райт критикує ці два філософські напрямки за нездатність відтворювати реальну картину дійсності. Натомість він пропонує інший напрям – критичний реалізм. В межах критичного реалізму сприйняття об'єкту залежить від того, хто його пізнає (звідси «реалізм»), а єдине об'єктивне розуміння реальності можливе через конструктивний діалог між об'єктом пізнання та тим, хто його пізнає (звідси «критичний»). З цього короткого формулювання фундаментального питання критичного реалізму виділяємо два основних конструкти напрямку – історію та світогляд.

Те, що відбувається в діалозі між суб'єктом та об'єктом, є досліджуваною величиною, до якої застосовується багато типів інтерпретацій. Поняття історії тексту перебуває в активному дискурсі філософської герменевтики будь-якої епохи. Райт пише про тенденції сучасної біблістики, а саме про зміщення акценту з

¹² Огюст Конт, *Дух позитивної філософії*, Феникс (Ростов-на-Дону, 2003), 73.

¹³ Гербет Спенсер, *Синтетическая философия*, Ника-Центр (Київ, 1997), 55.

¹⁴ Райт, *Новый Завет и народ Божий*, 1:57.

¹⁵ Анна Ямпольская, *Искусство феноменологии*, РИПОЛ-классик (Москва, 2018).

автора та текст. Що можна сказати про сам текст, якщо забрати з нього первинний задум автора? Тут виникає декілька важливих концепцій, які автор розглядає у своїх працях.

По-перше, ще в герменевтиці Фрідріха Шляєрмахера йдеться про розкриття смислів, які первинно не закладалися в текст автором. У цьому питанні фігурує явище так званих «обмовок по Фрейд», – припущення, що в мовленні можуть існувати смисли, які є поза увагою самого мовця. Тільки в біблійній історії це розповсюджується на всі літературні твори. В мовленні людини присутні два процеси: композиція та медитація.¹⁶ На рівні медитації знаходяться мотиви мовлення, які ґрунтуються на життєдіяльності акту, який в процесі надходження до свідомості трансформується у формат думки. Тут з'являється нова складова – композиція, яка є створенням форми мовленнєвого акту. Для відтворення будь-якого мовлення використовуються вже наявні граматичні форми, які виникли в процесі мовотворчого та словотворчого процесів.¹⁷ Звідси випливає твердження, що іноді композиційна структура може приховувати або навпаки – давати можливість для пошуку інших значень, які з'явилися в тексті імпліцитно, поза свідомим авторським замислом. Ба більше, іноді задум автора не відповідає тому смислу, який виводиться слухачем або читачем. Так звана смислова гра відбувається на полі семантики термінів, адже слова можуть мати різні значення у вживанні різними суб'єктами. Значення терміну зумовлюється суб'єктивними асоціаціями, які є як обцинними, тобто загальними, так і індивідуальними, тобто унікальними для кожного суб'єкта та його способу мислення. Саме тому перед інтерпретаторами і виникає проблема взаємовідношення історії, як загальних даних та світогляду, та історії, як індивідуальної призми сприйняття. Проте історія являється також і даними, які пройшли через світоглядний фільтр певного суб'єкта і так само визначені суб'єктивними чинниками. Тут ми приходимо до поняття герменевтичної спіралі – руху за спіраллю від тексту до контексту. І, знову ж таки ми повертаємося до ймовірності імпліцитно закладеного змісту в мовленні, тобто того значення, яке поміщене в текст півсвідомо. Досліджуючи дане питання, ми поволі переходимо в область семіотики, щоб зрозуміти, як сукупність символів може передавати значення. При розгляді питання, нашо вхуємося на дискусію, у якій беруть участь відомі філософи та літературознавці.

Вільям Дільтей у рамках філософської герменевтики, намагаючись визначити інтенцію автора, говорить, що ліричні твори – це форми, що містять відголосок істинного смислу, який розкривається в екзистенційних відносинах з інтенцією чи мотивами автора. Дільтей згадує твори Гете, які «виникають з потужної енергії життєвого досвіду».¹⁸ Дільтей ототожнює початковий авторський задум зі зна-

¹⁶ Фрідріх Шляєрмахер, *Герменевтика*, Европейский дом (Санкт-Петербург, 2004), 172. Під медитацією мається на увазі ті плоди мислетворення, які зумовлюються не свідомістю мовця, а уже наявними мовними конструктами.

¹⁷ Тут маються на увазі ті процеси розвитку мовлення, які узагальнюють в собі становлення ментальних лінгвістичних структур, які в процесі такого становлення займали місце в обороті людського формулювання думки.

¹⁸ Wilhelm Dilthey и др., *Poetry and Experience*, Selected Works / Wilhelm Dilthey, v. 5 (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1985), 238.

ченням самого тексту. Він ставить під сумнів усе, що може існувати окремо від значень, які автор закладає в текст або в інший мовленнєвий акт. Його підхід нагадує наївно-реалістичний спосіб розгляду питання: суб'єкт повністю впевнений у тому, що він бачить. На противагу філософії Дільтея, Ганс-Георг Гадамер вводить поняття абстрагування тексту як цілісної структури від авторських інтертекстуальних відсилок. На його думку, історична чи літературна традиція не може сприйматися як ефективний момент власного буття. Відтак, філософ називає це об'єктом історичного пізнання або філософської концепції.¹⁹ Герменевтика Гадамера відома своїм відділенням тексту від автора та його світу. Він вважає, що усе зафіксоване на письмі відділилося від своїх витоків та автора і стало вільним для нових взаємозв'язків.²⁰ Ці нові взаємозв'язки текст набуває внаслідок інтерпретацій читачами. Являючи собою історію або сюжет, текст по-новому втілюється у світогляді читача. Отже, коли розглядаємо текст поза авторським задумом, доходимо висновку, що він має багато площин для різноманітних інтерпретацій. З огляду на це, можна припустити, що існує певний сенс, притаманного тільки тексту, так як авторська композиція певною мірою шаблонна.

Другий підхід, який розглядає Н.Т. Райт має більш структуралістичне відношення до тексту. Це пошук інформації в глибинних структурах мислення, які притаманні людям; вони приводять до висновків про природу людини та людських спільнот. Ці та інші антропологічні дані ми отримуємо в ході критичного дослідження. Так діє структуралізм: від тексту – до глибинних структур думки, а потім – до висновків про реальність, яка знаходиться за межами буденної свідомості.²¹ Ця нова тенденція критики шукає сенс у формі чи структурі, виводячи звідси свідчення про процеси, які відбуваються у мисленні людей. Тут, перш за все, згадується концепція біблійного літературознавства, яка має назву «критика форм». Її прихильники намагаються з'ясувати місце конкретного тексту в суспільній традиції. В німецькій мові є відповідний термін – «Sitz im Leben». Тільки цим терміном називають певне місце в житті, традиції чи побуті людей, яке займає той чи інший жанр мовлення. Німецьке літературознавство та критика в багатьох випадках були спрямовані на релігійну філософію²². Тому саме в німецькій мові існує багато термінів на позначення явищ з площини світоглядів, історій та інтерпретацій. Отже, і в даному випадку, вивчаючи структурні елементи, можна зрозуміти, яку нішу в мисленні займає певний текст чи текстова традиція. Для такої епістемології характерні спроби заглянути поза текст та його зміст. Мета таких спроб – виводити певні судження про думки автора чи суспільства, які фігурують в самому тексті. Вивчаючи спосіб мислення суб'єкта, цілком можливо дослідити сторони семантичного поля термінів, які він вживає. Структура мислення чи мовлення має здатність виявляти речі, які вказують на певні елементи

¹⁹ Hans-Georg Gadamer, *Truth and Method*, First paperback edition, translation revised by Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall, The Bloomsbury Revelations Series (London: Bloomsbury, 2013), xxxiii.

²⁰ Там же, 356–57.

²¹ Райт, *Новий Завет и народ Божий*, 1:78.

²² Laurence W Wood, *Theology as History and Hermeneutics: A Post-Critical Conversation with Contemporary Theology* (Lexington, Ky.: Emeth Publisher, 2005), 2.

смислів. Вивчаючи логічну послідовність чи поле семіотичних моделей, можна отримати ключ до розуміння смислових навантажень мовлення.

Трете уявлення про біблійний текст є частиною традиційної екзегетичної методології. Воно включає поняття певного *sensus plenior*, який звучить над авторським сенсом і завдяки якому богонагнаний текст говорить більше, ніж усвідомлював автор. Святий Дух заповнює всі прогалини авторського незнання або проголошує пророцтво (коли, наприклад, Кайяфа промовляє слово про Бога, маючи на меті сказати щось інше). Усвідомлення існування такого процесу витворює церковне прочитання Писання, при якому читачі відкривають для себе щось таке, чого автор не закладав у зміст тексту.²³ Водночас Райт апелює до Карла Барта та його трансцендентального богослов'я. Для Барта світ Бога та світ Біблії набувають інакшості в своєму бутті. Їх природа онтологічно розділена з природою всього матеріального та фізичного. Барт виводить герменевтику прочитання тексту з того, що смисли в біблійному тексті існують в «безмежній кількості», тому неможливо зрозуміти текст, не вкладаючи у нього щось своє.²⁴ Для Барта метафоричного значення набуває і християнське мовлення як спроба вираження божественного відкриття.²⁵ Розділяючи природу біблійного тексту від звичайного людського мовлення, у першому Барт вбачає спосіб розкриття божественного об'явлення, якого потребує людина. Водночас Барт схильний і до третього уявлення про герменевтику, в якому фігурують смисли, невідомі ні читачу, ні, що особливо цікаво, самому автору тексту. Тут можна прослідкувати зв'язок з поняттям *sensus plenior*, про яке говорить Райт. Так, коли ми сприймаємо Писання як текст, в якому є своя «трансцендентна» історія, може виникнути сюжет не відомий ні автору, ні читачеві. Мова йде про вищий сенс тексту, який залежить від наперед визначеного посилу для читача, в конкретний час та за конкретних обставин. Читаючи один і той самий текст, дві людини з різного контекстуального оточення (але не обов'язково) можуть знаходити у ньому зовсім різні значення. Ці значення не обов'язково співпадатимуть з первинними сенсами, які свідомо заклад у текст сам автор. Читач знаходить у тексті саме те, чого потребує в певних обставинах на момент читання. Це результат дії Святого Духа, яка спрямована на контекстуалізацію тут і зараз.

В межах богослов'я Н.Т. Райта говоримо про спроби визначити роль історії (*story*) у формуванні світоглядного фільтру людини. Для такого богослов'я характерне історичне прочитання біблійних текстів. Пов'язуючи тексти Старого та Нового Завітів, Райт виводить богословські концепції святості, праведності, належності до народу Божого та інші. Ісус – Той, хто став сполучною ланкою між двома завітами: Бога і людства. Ці поняття та їх найбільш досконалу інтерпретацію Райт знаходить саме в Новому Завіті. Намагаючись осмислити їх за допомогою філософських концепцій та інструментів, Райт, таким чином, показує, що біблійний текст – це історія, яку можна і треба застосовувати в практиці християнського життя. Його прочитання Євангелій – наративно-богословське.²⁶ Він дивиться

²³ Райт, *Новий Завет и народ Божий*.

²⁴ Ентони Тисельтон, *Герменевтика* (Черкаassy: Коллоквиум, 2011), 203.

²⁵ Там же, 204.

²⁶ Роман Павлович Соловій, *Виникаюча церква*, Коллоквиум (Черкаassy, 2014), 74.

на історію з перспективою пошуку ніші, в якій можна було б застосувати ідею з цього нарративу або перейняти сюжетну лінію та усвідомити її на практиці. Біблійний текст сприймається як площина взаємозв'язків між окремими визначеними поняттями. Така площина містить в собі свою логічно завершену історію, яка при тлумаченні може набувати різного смислового забарвлення, в залежності від свідомості того, хто тлумачить. Така гнучкість тексту в пристосуванні до світоглядних установок і є свідченням того, що його історія є певним завершеним конструктом, певною смисловою одиницею з історичним підґрунтям. Ця історичність співвідноситься з сучасними перспективами обштинного життя християн, формуючи в їх свідомості ті принципи, які розкриваються в сюжеті самої історії. Тип герменевтики, який пропонує Н.Т. Райт є орієнтованим на розкриття древнього сюжету заради розгадки його сучасного значення чи заклику. Така герменевтика відштовхується від первинного змісту і накладає його на сучасні стандарти. Тому всі підходи до Нового Завіту, які ми розглянули у цьому розділі є історійно-орієнтованими. У всякому разі історія розкривається перед читачем чи то при прочитанні тексту незалежно від його авторських рис, чи то при вивченні його глибинної лінгвістичної структури, чи з відсилкою до «верховного змісту», невідомого навіть автору даного тексту. Всі ці методи керуються літературознавчим принципом: зрозуміти текст і його значення. Тому у такій герменевтиці співвідносяться дві протилежні реальності: читач – як сучасне явище і текст – як явище античне. Проте, в обох явищах наявні й спільні ознаки: конструкти, якими вони вибудовуються є історійно-сюжетними. Це і є спільний знаменник, який зводить біблійний текст і богослова та допомагає розкривати значущість античного тексту для сучасного богослов'я. Те, як історія безпосередньо фігурує в богословських методологіях ми розглянемо у наступній частині статті.

Слід зазначити, що важливим формуючим елементом в світоглядній парадигмі є поняття історії як цілісної одиниці механізму світосприйняття. Н.Т. Райт розглядає біблійний текст як сукупність сюжетів, «історій», які накладаються на світогляд читача і формують його світоглядні цінності.

2. Використання категорії «історія» (story) в проєкті Н.Т. Райта

Для Н.Т. Райта богослов'я розповідає історії про людей та світ. Історії, які не зводяться до матеріального аналізу та історії, що зберігають у сюжеті таємничий простір, де може ховатися істота, яка не піддається матеріалістичному аналізу. Райт вважає, що людству притаманне постійне відчуття цілі, яка бере початок звідкись ззовні, згори або з внутрішньої глибини. Це прогалина, яку людина підсвідомо чи свідомо намагається заповнити тим, чим вона може володіти. Деякі прошарки суспільства заповнюють цей простір своїми традиційними уявленнями про бога, інші – говорять про сили природи, треті – звертаються до міфології, соціології та психології. Але всі ці відповіді, по суті, будуть богословськими.²⁷ Віра або бажання віри у щось, що не вписується в когнітивні рамки людського усвідомлення – риса, характерна для будь-якої суспільної одиниці: Це місце

²⁷ Райт, *Новий Завет и народ Божий*, 1:171–72.

«божественності» обов'язково має бути зайняте; в іншому випадку – людська екзистенція піддається тиску. Пояснити екзистенційні пошуки божественного може християнське богослов'я. Богослов'я, що базується на біблійному тексті є плодом критичних досліджень самого тексту. В цьому процесі беруть участь багато підходів та методологій, найважливіші з них – літературний аналіз, історичні дослідження і, власне, саме біблійне богослов'я. Н.Т. Райт намагається об'єднати їх заради досягнення результатів в дослідженні біблійного тексту та справжньої суті проповіді Ісуса. Далі ми коротко розглянемо цих три підходи до біблійного тексту крізь призму герменевтики Райта.

Літературний підхід

Літературний аналіз, запропонований Райтом, має на меті розглянути текст Писання як літературний текст і проаналізувати його за допомогою методів, що застосовуються у літературознавстві. Здебільшого, літературний аналіз поділяє текст на історії, з яких складається цілісний сюжет біблійного нарративу. Значну роль тут відіграє метафора як художній засіб. За допомогою метафор певні істини, закладені у тексті, стають доступними для людей будь-якого контексту.

Метафорична мова – це мова відхилення від звичного для суспільства буденного мовлення і притаманна вона поетичній композиції.²⁸ Це інше композиціонування, яке дає змогу розкривати ідею метафори в діалектичному порівнянні з особистим досвідом. Саме метафоричне прочитання є принципом, що розкриває багато значень біблійного тексту. За Райтом метафора – ніщо інше, як міні-історія: вона описує погляд на реальність, яка не зводиться до самої метафори. На думку Райта, метафори та історії вкорінені в людській свідомості глибше за факти, а, отже, визнати те, що богомова складається з метафор, зовсім не означає заперечувати реальність того, що вона означає.²⁹ Метафора, так само як історія, не втрачає ваги тільки через те, що вона не описує реальність прямолінійно. До того ж Райт знаходить цінне зерно істини про божественне навіть на рівні метафори, яка є цілком прийнятною для того, щоб нею описувати божественне. Можливість того, що богомова може мати своє значення зовсім не означає того, що будь-які слова про бога або про Бога будуть істиною³⁰. Конструктивна мова метафор повинна бути плодом розумового діалогу між двома субстанціями: того, хто мислить і того, про що (Кого) мислять. Лише тоді метафорична мова набуває змістовності і може бути позитивним надбанням Іншого.

Мова метафор у Райта набуває глибокого змісту, адже в ній криється зміст, який неможливо або досить складно передати термінами. Роуен Вільямс, висловлюючи думки багатьох інших богословів, задається запитанням, чи можна взагалі говорити про вічне, не викривляючи предмету розмови³¹. Складність полягає у

²⁸ Karl Simms, *Paul Ricoeur / Karl Simms*, Routledge critical thinkers (London : New York: Routledge, 2003), 64.

²⁹ Райт, *Новый Завет и народ Божий*, 1:175.

³⁰ Там же, 1:176.

³¹ Роуэн Уильямс, *О христианском богословии*, ББИ св. ап. Андрея (Москва, 2004), 21.

тому, що людина не володіє достатньою глибиною мовлення, щоб зуміти описати божественну реальність у повноті. Тому, приступаючи до опису реальності, яка стосується відкриття божественного, богословам необхідно зрозуміти глибинну структуру свого мовлення, аби воно спрямовувало людей в напрямку досліджуваного, а не створювало черговий стереотип чи шаблон. Звідси випливає, що історія – це метафора, яка є завершеним актом та містить у собі всі необхідні деталі для того, щоб певне твердження або положення було не тільки зрозумілим, а й застосованим. Біблійна історія – це метафора, в якій уже щось відбулося і має властивість по-новому відбуватися в сучасній християнській практиці. В такому богослов'ї велике значення має саме мовлення, в якому і криються ключі до певних історій. Райт пише: «...якщо ми хочемо знати, що означає в наш час говорити по-християнськи про Новий Завіт чи Бога, Якому поклоняються християни, то для початку необхідно постаратися зрозуміти, як функціонує мова, якою розмовляють серед християн³²». Біблійна історія – це метафора, ключем до якої є знання механізмів біблійної мови. Варто зазначити, що християнське богослов'я є одним із світоглядів, який має власні мову і цінності. Це світоглядна парадигма великої кількості людей. Ця парадигма розкриває свої цінності саме в історіях, де є позитивні та негативні персонажі і є мораль або те, чого вона вчить. Складові цього світогляду – це історії, відповіді на запитання, символи та дії, які утворюють систему вірувань, що міститься уже на більш свідомому рівні, аніж сам світогляд. Християнське богослов'я розповідає світові оповіді, в яких віддзеркалюється основна історія християнського світогляду. До них відносяться і метафори – міні-історії, крізь призму яких деякі речі вимальовуються чіткіше. З точки зору християнського критичного реалізму, метафора та історія, в тому числі і міф, – це ті способи, якими, не дивлячись на безкінечну можливість людини до самообману, нам іноді вдається сказати щось істинне про Бога – творця та відкупителя світу.³³ Їх становище серед форм мислення є не інформативним, а скеровуючим у бік того, що вони зображують. Тому метафора як художній засіб є дуже поширеною в біблійному тексті. Саме метафора здатна розкрити ті смисли, які часом не в змозі розкрити прямий текст чи твердження. Для метафори характерне розкриття ситуаційного контексту, який закладає мовець, а також накладання цього контексту на контекст того, хто інтерпретує її. Така ситуативність і здатність до прикладного використання і робить метафору якісним засобом, який часто вживається в Писанні, зокрема, в Новому Завіті Ісусом та апостолами. Такий засіб разом з історією тексту не прив'язує богослов'я лише до певного часового виміру, а робить його надбанням всіх людей всіх часів. Підсумовуючи, варто наголосити на оптимістичному налаштуванні такої герменевтики. Незважаючи на розбіжності між смисловим сприйняттям та величезну часову прірву між текстом Писання і читачем, значення біблійного тексту перепрочитується і не втрачає своєї цінності, проходячи через товщу культурних та лінгвістичних нашарувань.

³² Райт, *Новый Завет и народ Божий*, 1:177.

³³ Там же, 1:182.

В метафорі міститься певна історія. Історія в класичному розумінні – це те, що історики роблять зі своїм минулим.³⁴ Будь-яке явище, що відбулося, продовжує жити лише в інтерпретації історика, так як в часі його буття закінчилося. Історик розповідає про нього студентам і у такий спосіб утворюється ланцюг інтерпретацій, де продовжує «відбуватися» історія. Але з кожним колом така історія набуває все більше ознак, характерних для світоглядних установок інтерпретаторів або тих, хто її розповідає. Подібне моделювання відбувається і при розповіді або прочитанні біблійної історії. Така історія має здатність до контекстуалізації. Інакше кажучи, вона призначена для того, щоб по-новому застосовуватися в контексті, а її застосування приносить з собою усвідомлення її змісту. Для прикладу варто згадати опис воскресіння Ісуса Райт: «Між іншим, стає зрозуміло, чому з найперших днів християни вірили в настання нової епохи і вважали смерть Ісуса не трагічною реальністю, яка зруйнувала прекрасну мрію, а актом спасіння, яке подарував людям Бог Ізраїлю, Господь Всесвіту³⁵». Отже, історія воскресіння Ісуса – це історія, яка має властивість відбуватися знову і знову в екзистенційному досвіді кожного, хто повірить. У такий спосіб біблійна реальність накладається на реальність читача з його власним світоглядом. Історії – це каміння, з яких складається світоглядна стіна, яка, власне, і буде мати вигляд кам'яної, принаймі можливим буде визначити її походження. На даному етапі Церква виступає установою, в общині якої, розкриваються смисли Писання та вибудовується своя лінія світоглядної парадигми як відповідь на виклик зі сторони суспільно-культурного розвитку. Така парадигма відповідає біблійним ідеям та називається християнською. Завдання ж Церкви – відобразити її для суспільства, як діючий принцип життя, що властиве вибраним людям.

Історичні перспективи

Згідно з критично-реалістичною теорією пізнання (основа герменевтики Н.Т. Райта), мова, якою ми говоримо про релігію та відкриття, скоріше відображає багато елементів людської свідомості, аніж передає справжній опис. Тільки в такому разі основну роль відіграють не правдиві і неправдиві судження, а нашарування історії та, власне, історії, які перегукуються з областями людської самосвідомості і певними сторонами божественного відкриття. Проте, ці нашарування не приводять до когнітивного висновку – вони наштовхують на думки про те, що певні сторони їх реальності співвідносяться до сторін, які можна знайти в біблійних історіях, красі тваринного світу, в глибинах власної душі.³⁶ Як зауважує філософія феноменологічного напрямку – Едит Штайн: «Істина має сенс лише з огляду на буття».³⁷ Будь-які судження перевіряються їх орієнтованістю на онтологічну одиницю існування людини, історії і всього решта. Також, Штайн розмежовує поняття «речення» (як мова або спроба опису якогось факту чи події, чиясь інтер-

³⁴ G. B. Caird and L. D. Hurst, *New Testament Theology*, New ed (Oxford: Clarendon Press, 1995), 3.

³⁵ Н. Т. Райт, *Иисус. Надежда постмодернистского мира*, Коллоквиум (Черкассы, 2006), 148.

³⁶ Райт, *Новый Завет и народ Божий*, 1:174.

³⁷ Едит Штайн, *Вступ до філософії*, пер. Ілона Терзова, Місіонер (Жовква, 2011), 80.

претація) і «стан справ» (тобто справжнє положення, трансцендентна сутність). В такому разі існує дві різних одиниці виміру – судження про буття, яке частково є плодами свідомості, і саме буття в його трансцендентному контексті.

Отже, згідно з цією моделлю герменевтики Н.Т. Райта, відкидається позитивне судження про те, що об'явлення відкриває нам прямий доступ до божества. Та цим не нівелюється значення самого відкриття: критичний реалізм стверджує, що відкриття може стати основою для отримання певних знань. Автор книги «Богослов'я в постхристиянському світі» Джошуа Серль не погоджується з тим, що богослов'я – це лише сума людських знань про Бога.³⁸ Сукупність знань божественної реальності не є богослов'ям, яким його уявляє Ісус, Павло та інші апостоли. Істинне богослов'я потребує інспірації, тобто втручання Святого Духа у свідомість людини. На зміну сухому знанню про Бога приходять саме історія з мовою метафор.

Одна з цілей досліджень біблійного тексту – максимально реконструювати правдивий світ, який є його контекстом. Прихильники такого історичного підходу ставлять перед собою завдання максимально зрозуміти античний (у випадку з біблійним текстом) світ та всі його світоглядні особливості, які впливали на мислення античних людей. Цей підхід цінний для біблійної науки, адже з саме з його допомогою було досліджено багато речей, які формували сучасне богослов'я, здійснено відкриттів та досягнень. Проте, як і багато інших методів, крайня форма такого підходу не являє собою цінності богослов'я, якого притримується Райт, тому розгляд стосуватиметься його поміркованої форми. Наприклад, тлумачення 1 та 2 до Солунян тісно пов'язане з перебуванням Павла в цьому місті та подіями, які там відбувалися. Відомо, що Павла звинуватили в тому, що він принижує авторитет Цезаря, проповідуючи поклоніння та шанування іншого царя. Саме тому ці послання варто тлумачити з перспективи антиімперського настрою.³⁹ Цю тенденцію стосовно Солунян підтримують багато дослідників Нового Завіту. Наприклад, Йоахім Єреміас розуміє історичну реальність древніх писань про Ісуса і те, що найраніші з них з'явилися лише за декілька десятків років після його смерті. З огляду на це, формується певний підхід до Євангелій та послань Павла. Розуміння історичної хронології писань зумовлює використання потрібних методів для виявлення істинних значень. Єреміас готує своїх читачів до того, що всі перекази про історичного Ісуса (який складав образ Ісуса Месії) хоча написані очевидцями, проте мають певне культурне і соціальне нашарування, адже побутували ці тексти спочатку у формі усної традиції. Усвідомлення цих деталей дає зрозуміти які принципи застосовувати для того, щоб відділити істинне історичне зерно від культурно зумовленого коментаря. Методом «критерію незвідності» (*criterion of dissimilarity*) можна відділяти істинні вислови Ісуса від тих, які приписані йому традицією.⁴⁰

³⁸ Джошуа Серль, *Богослов'я в постхристиянському світі*, пер. Олексій Панич, ДУХ І ЛІТЕРА (Київ, 2020), 45.

³⁹ Seyoon Kim, *Christ and Caesar: the Gospel and the Roman Empire in the writings of Paul and Luke* (Grand Rapids, Mich: William B. Eerdmans Pub, 2008), 3.

⁴⁰ Про «критерій незвідності» та інші методи дослідження історичної постаті Ісуса див. Йоахім Іеремиас, *Богословие Нового Завета. Часть первая. Провозвестие Иисуса*, Издательская форма «Восточная литература» (Москва, 1999), 17.

Важливість цього підходу полягає ще й в тому, що значення слова визначається історичним контекстом, в якому воно прочитується. Райт наводить приклад вживання фрази «Ісус розп'ятий» та стверджує, що ці слова по-різному звучали в доповіді Пилата, в діалозі учнів Христа, і в проповіді Павла.⁴¹ Значення слова суттєво залежить від таких факторів, як особа мовця, час та аудиторія, характер вимови і тд. Саме це намагається дослідити історична наука і знайти максимально відповідне значення, яке визначатиме істинний смисл того чи іншого терміну. Епістемологія з акцентом на історичне підґрунтя слова має свої успіхи, проте, як і кожна методологія викликає багато дискусій та суперечок. На кону таких суперечок – адекватність та доречність значень, які набувають багато подій та історій, що складають наш світогляд. Єдине, що можемо стверджувати: на початку Ів. 20 Хома надавав розп'яттю одне значення, а в кінці розділу – зовсім інакше.⁴²

Історичні дослідження використовує у своїх книгах і Джеймс Данн – відомий богослов школи нової герменевтики. Його дослідження постаті Павла та юдейського Закону базуються на вивченні історичних характеристик життя античних євреїв та ритуальних особливостях, які формували їх релігійний світогляд. У своїй книзі, присвяченій особі Павла, він досліджує його богослов'я в історичній перспективі і зауважує, що ритуальні норми та норми закону були важливі з тої перспективи, що вони підкреслювали особливість та вибраність Ізраїлю та відрізняли його з-поміж інших народів. Закон був невід'ємною частиною Ізраїлю як нації і як їх релігії. З огляду на це, можна уявити, яку загрозу являло собою вчення Павла, котрий закликав позбутися цих повинностей та прийняти виправдання вірою.⁴³ Таке заглиблення в історичну перспективу вірування античних євреїв дає змогу проаналізувати сферу їх реакції на проповідь Павла. Розуміючи сторону євреїв як аудиторію Павла, можна висвітлити повноцінний діалог, який відбувався між самим апостолом та релігійним світоглядом його слухачів. Чим більше є інформації історичної достовірності, тим більше шансів на змістовну інтерпретацію Павлового богослов'я. Варто звернути увагу на те, як Павло вводить образ Ісуса із Назарету як справжнього Месію. В Рим. 1:3 він робить вставку з христологічного формулювання, яке євреї читали кожен рік під час Пасхи. Це формулювання, що визнає Ісуса сином Давида, стало базовою моделлю для ранньої юдейсько-християнської христології усиновлення.⁴⁴ Поділ христології на юдейську та юдейсько-християнську допомагає зрозуміти образ Ісуса Христа, який складався у світогляді ранніх християн під впливом проповіді Павла. В цьому і полягає суть критично-реалістичної епістемології: зрозуміти античний світогляд і співставити його зі своїм для того, щоб в діалектиці віднайти і розпізнати зерно істини. Інший приклад використання історичного підходу до біблійного тексту – це дослідження Пітером О'Браяном терміну «вдячність» в паулінському богослов'ї. Враховуючи широкий спектр значень, яке це слово мало в античності до Павла і в його час, він вважає за потрібне проаналізувати його вживання в контексті Близького

⁴¹ Райт, *Новий Завет и народ Божий*, 1:158.

⁴² Там же, 1:160.

⁴³ Dunn, *The new perspective on Paul*, 125.

⁴⁴ Dunn, *Jews and Christians*, 167.

Сходу і Малої Азії. Виводячи декілька історичних варіантів значень (використання в єгипетських папірусах, у Філона Александрійського, Йосифа Флавія), він робить вступ до використання цього слова в словнику Павла.⁴⁵ Такий вступ є творчим полем для інтерпретації термінів та слів з урахуванням їх семантичного поля значень. Певною мірою це підкреслює плюралістичний характер можливих значень слова, проте, при правильному екзегетичному дослідженні, це добрий інструмент для пошуку істинного значення, яке в термін закладав сам апостол.

Богословські дослідження

Рухаючись в такому напрямку, зауважуємо критику прихильників позитивістського розуму як точного передання буття. Жан-Франсуа Ліотар ставив під сумнів ідеал універсального автономного розуму (який в епоху Просвітництва був основою для відкидання релігійної думки) і показував, що все знання вкорінене в історії та міфі.⁴⁶ Таким чином він стає прихильником філософії, яка базується на християнські думці. Так, як будь-який спосіб сприйняття дійсності має свої упередження, то чому би не зробити цими упередженнями християнський світогляд? Християнські наративи стають камінням, з яких будується християнський світогляд. Історія є фундаментальним конструктом християнського богослов'я, так як богослов звертається до неї не для того, щоб відшукувати в минулому докази істинності християнства та його ідей, а через впевненість у тому, що Творець Всесвіту є Господом історії, і в тому, що пришествя Сина Божого стало вершиною Його історичних діянь.⁴⁷ Таким чином історія з Писання є прототипом звершення Слова Бога. Актуальність християнського богослов'я випливає саме з його наративного характеру, де основними конструктами є історії – малі складові великого. Така теологія не є абстрактною – вона та її віхи взяті з реального життя та історій Ісуса, Павла та інших діячів. В ній містяться ідеали, на які спрямовуються всі запити християн. На думку Гранта Осборна, в біблійних розповідях переплетені історія та теологія. Також він зауважує, що завданням богослова є не лише відтворити оригінальну подію, а розшифрувати її історико-теологічне значення.⁴⁸ За допомогою літературного аналізу та методів ми розкриваємо значення цієї історії і намагаємося застосувати його в поточних обставинах. Основа тут – знову історія, на якій будується богослов'я і контекстуалізація. Такі тенденції в філософській герменевтиці загострюють потребу в авторитетному богословському прочитанні біблійного тексту. Проте, не лише в прочитанні, а й в інтерпретації процесів, які відбуваються після читання.

Н.Т. Райт вважає, що діалог з біблійним текстом не зупиняється лише на його прочитанні. Формуючи богослов'я, в нашому випадку богослов'я Нового Завіту,

⁴⁵ Paulus и др., ред., *Pauline [Paulus Apostolus] studies: Essays presented to Frederick Fyvie Bruce on his 70. birthday*. Ed. by Donald Alfred Hagner and Murray J. Harris (Exeter [usw.]: Paternoster Pr. [usw.], 1980), 51–52.

⁴⁶ Смит, *Церковь и постмодернизм*, 95.

⁴⁷ Райт, *Новый Завет и народ Божий*, 1:183.

⁴⁸ Грант Осборн, *Герменевтическая спираль*, Евро-Азиатская Акредитационная Ассоциация (Одесса, 2015), 250.

цей діалог продовжується. Через свій авторитет текст Нового Завіту формує в світогляді читача певні цінності та орієнтири, які можна назвати богослов'ям, тобто тими тезисами, які формують уявлення про Ісуса, Божий народ, прощення, праведність та інші важливі поняття. Біблійна наука, яка включає в себе і прочитання біблійного тексту, тісно пов'язана з богослов'ям. Райт, наводить три аргументи необхідності діалогу між цими аспектами. Перший аргумент полягає у тому, що лише за допомогою богослов'я історик-екзегет може зрозуміти про що думали, чого хотіли та до чого прагнули біблійні персонажі. Читач Нового Завіту покликаний відчитувати смисл подій першого століття, розуміти речі, які хвилювали ранніх християн, а значить йому необхідно вивчати богослов'я Нового Завіту. Згідно з другим аргументом Райта, лише ретельний богословський аналіз сучасної культури дає читачам Писання, необхідне розуміння їх упереджень, цілей та намірів. Варто зауважити, що наявність таких суб'єктивних упереджень не є негативним фактором у вивченні богослов'я, а навпаки: дає можливість дослідникові вільно працювати, усвідомлюючи свої цілі та завдання. Третій аргумент Райта полягає у тому, що кожне богословське твердження, в будь-якому разі приходиться до своєї основи – біблійної історії. Саме розуміння правильної послідовності та значення біблійних історій робить світогляд християн потужним та авторитетним.⁴⁹ Ці два поняття богослов'я та біблійна наука нероздільні між собою, так, як акцент на одному з них приводить до крайнощів. Райт намагається об'єднати ці поняття і подати методологію досліджень Нового Завіту, де біблійна наука, історія та богослов'я взаємопов'язані і мають спільну мету – віднайти істинні витoki християнської віри. Важливість богословського переосмислення впливає з панорамного огляду значення смерті Ісуса Христа для різних верств населення Римської імперії. Такий огляд Райт робить в книзі *Иисус. Последние дни*⁵⁰. В книзі описується декілька поглядів на Ісуса Месію: погляд юдеїв, кумранська перспектива і точка зору римлян, адже вони також брали активну участь в його історії. Саме юдейський погляд згодом перейшов у християнський напрямок і демонструє правильне богословське уявлення про Сина Божого. Ні римляни, ні юдеї, які не відмовилися від своїх очікувань і залишилися в старій парадигмі, не зуміли розпізнати Месію та сформувані своє богослов'я, яке розвинули християни. Християнське богослов'я говорить правду про Ісуса і про те, ким він є. Це богослов'я є осередком, який зародився в учнів Христа після його воскресіння, а згодом і в Павла та його найближчих соратників. Стосовно Павла, варто зауважити, що його богослов'я бере початок з давньоєврейських писань і формується через призму, яку задало Христове воскресіння. Павло наголошував на інтеграції цитат з Писань в новий контекст і робив він це, використовуючи свої герменевтичні методи.⁵¹ Це одна з передумов до богослов'я Павла – він переосмислює наявні єврейські писання та подає їх в новому світлі, де відправною точкою є месіанство Ісуса Христа.

⁴⁹ Райт, *Новый Завет и народ Божий*, 1:185.

⁵⁰ Н. Т. Райт и Крейг Эванс, *Иисус: последние дни. Что же произошло на самом деле*, Эксмо, Религия. Настоящее христианство (Москва, 2009), 60.

⁵¹ Christopher D. Stanley, ред., *Paul and scripture: extending the conversation*, Early Christianity and its literature, number 9 (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2012), 15.

Отже, важливим аспектом герменевтики Н.Т. Райта є бажання примирити різні області досліджень Нового Завіту, такі як історія, літературний підхід та богослов'я. До нього прихильники кожного з цих підходів вбачали у власній методиці єдиний правильний підхід до біблійного тексту. Спроба примирити ці області виникла через те, що кожна з методик несе свою цінність для дослідження. Літературний аналіз допомагає зрозуміти Новий Завіт як твір, який писали апостоли та їх учні. Розуміння сюжету, глибинних зв'язків, стосунків між персонажами допомагає визначити основну тему книги та її заклик. Історична наука, яка займається реконструкцією контекстуально важливих подій, допомагає зрозуміти реалії в яких писалося послання. Богослов'я є ланкою, яка спрямована на те, щоб в проповіді Євангелія передати людям результати історичного та літературного аналізу.

3. Критика та практичне застосування епістемології пізнання в практиці руху Виникаючої церкви

Аспекти критики

Хоча герменевтика Нового погляду на Павла, та зокрема ідеї Н.Т. Райта завоювали прихильність широкого кола дослідників Нового Завіту, даючи авторитетні відповіді на складні запитання, їх ідеї також і піддаються критиці відомими богословами та публіцистами. Для цілісної картини огляду герменевтики і загального богослов'я Райт варто стисло подати основні аспекти критики, яка існує в західному світі.

Одним із основних закидів на підхід Райта до Писання є звинувачення його в недостатньому усвідомленні богонатхненості цього тексту. Райт оперує писаннями не як богонатхненим словом Бога, а як людським надбанням різних авторів. В дослідженнях послань апостола Павла, він більше уваги надає риторичі та письменницькій майстерності апостола, аніж роботі та впливу Святого Духа в їх написанні. Також, його космологічні уявлення не співпадають з традиційними євангельськими уявленнями. Для Райта спасіння людства – це, перше за все, втручання Ісуса з метою відновити закономірність і порядок, які були з самого початку, а не суверенна воля Бога Творця щодо свого творіння.⁵² Його космологія та уявлення про спасіння носять занадто юдаїстичний характер і тому важко інтерпретуються для читачів сучасної християнської общини. Іншими словами космічний елемент викуплення є набагато важливішим, аніж людський елемент в цьому питанні. На думку критиків, всесвіт не є важливішим за людей, тому, що він існує для людей.⁵³ Зміщення акценту з людського фактору на фактор загального космологічного процесу, на думку критиків, робить богослов'я Райта неправильним і своєму орієнтуванні. Будь-яке богослов'я має антропологічні елементи, так як людина – це один із центрів світової історії. Райт вдається до культурних та історичних осмислень загального плину часу та історії, тому,

⁵² Rachel Miller, «Nearly Everything Wrong with N. T. Wright Summed Up in One Chapter Heading», *Banner of Truth*, 01 2018 г.

⁵³ Matt Perman, «The Overstatement of NT Wright», *MattPerman*, 5 январь 2015 г.

його перспектива не орієнтована на особистість. Іншими словами, критично-реалістична герменевтика в центр свого дослідження ставить побічні речі, які впливають на особистість в середині різних епох, аніж на саму людину та її екзистенційний світ. Ігнорується також важлива ланка діалогу людства з Божественним – дія та вплив Святого Духа на написання Біблії.

Н.Т. Райт надає більше значення контексту Палестини до I ст. і після, який пізнається шляхом застосувань методів історичних та літературних досліджень, аніж самому Писанню, чим ігнорується один із фундаментальних євангельських принципів *sola scriptura*.⁵⁴ Його критичний реалізм направлений на те, щоб дослідити світогляд людини та історії з Біблії, проте не аналізує те, яким чином ця історія впливає на людину і яку роль в цьому відіграє божественне натхнення. Така герменевтика когнітивна по своїй суті і може бути ще одним підходом до Писання, але для традиційного християнства в ній мало спільних сфер перетинання. Ще одне «нарікання» на богослов'я Н.Т. Райта полягає в тому, що згідно його поглядів правильне прочитання текстів Писання – це те, що рятує людей – це також досить поширена протестантська помилка. На цьому фоні знецінюється фігура Ісуса Христа та її суть, яку приймають християни всього світу.⁵⁵

У відповідь на всі сторони критики Н.Т. Райт відповідає, що він – історик, а не богослов, і його ціль, не замінити підхід до Писання у традиційних християн, а показати суспільству те, що біблійний текст – це платформа, на якій можуть відроджуватися нові значення та застосування, які можуть змінювати мислення та ідеологію сучасного суспільства.

Вплив ідей на богослов'я Виникаючої Церкви

Як зазначає Роман Соловій, істотний вплив на богословський дискурс Виникаючої церкви справили твори єпископа Н.Т. Райта. На підтвердження своїх слів, він зауважує, що теми і фразеологізми властиві Райту, регулярно повторюються ідеологами Виникаючої церкви: царство Боже, справедливість, нові можливості, культурно інтерпретовані розповіді, відновлення творіння, нові небеса і нова земля, здійснення Божого майбутнього. Також суттєвий вплив на богослов'я церкви справив заклик Райта відновити справжній зміст євангелія, яке проповідував Павло. Але найбільший вплив ідей Райта на богослов'я Виникаючої церкви помітний в інтерпретації Царства Божого, яке він розглядає в контексті юдаїстичного світогляду періоду Другого Храму.⁵⁶ Повне розкриття цієї концепції неможливе без дослідження свідомості мислення сучасників Ісуса Христа та розуміння юдейсько-християнських відносин I ст. н. е. Саме в тогочасних способах мислення, в глибинних зв'язках переходу від юдаїстичного богослов'я до концепцій християнського світосприйняття і віднаходяться елементи, важливі для розуміння основних ідей Ісуса та Павла про царство Бога, народ і тд.

⁵⁴ Sungwon (Moses) Kim, «N.T. Wright's Theological Perspective and Methodology – An Evangelical Analysis and Evaluation», *The Asbury Journal*, 6. д., 152.

⁵⁵ Jason Byassee, «N. T. Wright Insists That Jesus Is the Starting Point of Natural Theology», *The Christian Century*, 26 февраль 2020 г.

⁵⁶ Соловій, *Виникаюча церква*, 71–72.

Для богословів Виникаючої Церкви характерним є пошуки нових сучасних форм, яких може набути слово Євангелії. Наприклад, якби Ісус перебував в тілі в теперішній час, то Він би вживав слова «підприємство Бога» або «всесвітня павутина» на позначення Царства Божого. Царство Бога може бути описано різними метафорами, які є відповідними до своїх епох.⁵⁷ Послідовники Церкви прочитують богослов'я апостола Павла в юдейському ключі, проте, розуміють його як мислителя, котрий надає фундаментальним істинам і віруванням нових метафоричних вимірів, перефразовуючи їх, згідно з християнськими уявленнями. Інакше кажучи, Павло описує Царство Бога і вибраність народу тими термінами, які були б зрозумілими і для юдеохристиян і для християн з язичників. Бріан Макларен, один із основоположників руху Виникаючої Церкви, формує богослов'я для своєї общини, намагається заглибитися в сучасний для Ісуса контекст Євангелії, з метою зрозуміти характерні особливості цієї реальності і перекласти їх на мову сучасних образів та метафор.⁵⁸ Саме в такому діалозі з античною культурою він вбачає шлях розвитку контекстуалізованої проповіді Євангелія в сучасних умовах.

Один із дослідників герменевтики Нового погляду на Павла пише: «Схоже, віра для нього (Павла) – не спосіб нової демаркації, який заміняє всі попередні, але те, що робить такі демаркації відносними в порівнянні з тим, що Бог звершив у Христі. Церква покликана жити не для себе, а втілювати це божественне діяння».⁵⁹ Для богословів Виникаючої церкви характерним є зміщення наголосів від етнічної приналежності до народу Божого і до більш розширеного кола тих, хто може до нього належати. Вони трактують богослов'я Павла виключно у місійному контексті заклик до неєвреїв. На перший план виходить те, що Бог здійснює через Ісуса, який став початком і продовженням нового богослов'я, про яке мислить Церква всіх наступних поколінь. Історія Ісуса в Новому Завіті – це завершене таїнство, яке може відбуватися і в екзистенційному досвіді іншого. Саме наративне прочитання текстів є ключем до їх контекстуалізованого тлумачення в проповідях Виникаючої церкви. Богослови цього напрямку вважають, що Біблія – це історія, яка може бути втіленою шляхом дослідження та застосування її ідей. Перед сучасним проповідником стоїть завдання прикласти всіх зусиль для того, щоб община або люди, які його слухають змогли віднайти особистий шлях до втілення цих ідей в побутовому та соціально відповідальному житті.

Історія має значення тому, що мають значення люди, люди мають значення тому, що має значення творіння, творіння має значення тому, що є Творець. А Творець згідно з найбільш древнім юдейським уявленням, був настільки засмучений творінням, яке збилося зі шляху, людством, яке збунтувалося, що задумав спосіб нового спасіння свого світу, свого творіння, своєї історії від цього

⁵⁷ McLaren, *A new kind of Christian*, 154. Макларен описує діалог з його товаришем Нео, в якому вони намагаються віднайти мову, якою можна передавати реалії Царства Бога, та щоб ця мова була зрозумілою їх сучасникам. В розмові йдеться про Матвія, який підбирав фрази для своєї єврейської аудиторії. Також, говорячи про те, що у Матвія Царство Боже не має географічного виміру, він заявляє, що контекст – це все.

⁵⁸ McLaren, *A generous or+hodoxy*, 73–73. Див розділ Chapter 2: Jesus and God B

⁵⁹ Стивен Честер, *Новый взгляд на Павла глазами реформаторов*, пер. Сергей Калюжный, Коллоквиум (Черкасы, 2018), 431.

трагічного викривлення та смерті. І, рятуючи творіння, яке несе в собі його образ, Він повинен бути істинно самим собою. Історія Ісуса з Назарету пропонує нам, подібно до того, як Ісус подарував нам своє служіння та слова, свої тіло та кров, відповідь на цю складну проблему. Царство Бога входить саме в світ простору, часу та матерії, світ несправедливості, тиранії та розп'яття. Такий світ, куди Царство Боже повинно прийти, як на землі, так і на небі.⁶⁰ Цінність новозавітної історії полягає в її призначенні бути надбанням нової общини віруючих, яку сформував Ісус. Ця нова община була сформована не за етнічним принципом належності до єврейського народу чи пильністю у виконанні Закону Мойсея. Основною концепцією такої общини є принцип особистої святості як обраного народу, що рухається згідно волі Божої. Учасники такої общини переосмислюють основоположні для віри поняття: праведність, приналежність, вибрання. Праведність вимірюється на індивідуальному рівні діалогу між Творцем та вибраними. Концепція святості у Виникаючій церкві полягає у факті життєдіяльності Писання серед побуту общини, що і є його контекстуалізацією. Така община є спільнотою, де велика увага приділена відносинам з *текстом*. *Текст* є джерелом Божого одкровення, яке здатне змінювати світогляд та міняти образ Бога, якщо в цьому є потреба. Виникаюча церква досліджує Писання через духовну залежність від нього та розуміння його необхідності для свого росту та розвитку. Така община активно використовує його як орієнтир в своїх соціально-прагматичних відносинах з суспільством і являється його активним фігурантом.

Також, перед такою церквою постає виклик і завдання – жити як народ Завіту. Прихід Ісуса на землю в перших роках нашої ери викликає декілька запитань, одне з яких ставить Райт. Чи хотів Ісус створити нову, ще одну церкву, зважаючи на те, що община прихильників Яхве вже була на той час? На це запитання можна відповісти як ствердно, так і заперечно. Проте, основним завданням Ісуса, як стверджують дослідники Нового Завіту, було реформувати общину, закликати людей звернутися до живої віри в божественне. Ісус закликав людей змінити життя, почати жити (чи повернутися) як народ Завіту, який повертається з полону та той, в якому і для кого здійснюються пророцтва.⁶¹ Саме приналежність до такої нової общини робить біблійний текст безумовною істиною та абсолютном, так як в ньому міститься Боже об'явлення для людства і для своєї церкви зокрема. Нова юдейська община пригадує свої традиції і все більше усвідомлює, що вони – учасники Божої Істоти і основні адресати Божих обітниць. Проте, саме ведучи діалог з Ісусом, Старим Завітом та пророцтвами, ці люди починають розуміти себе в світлі Божого обрання. Послідовники Ісуса ведуть діалог з тогочасним суспільством для того, аби поділитися відкриттям щодо них самих і закликають стати частиною своєї общини. Саме впевненість у своєму обранні та спасінні, пряме перейняття Ісусових ідей робило євангелізаційні проекти перших християн такими успішними. На даному етапі, Виникаюча Церква вважає себе спадкоємницею Апостольської. Таке усвідомлення приходить через те, що її засади будуються

⁶⁰ Райт, *Воскресение Сына Божьего*, 798–99.

⁶¹ Райт, *Иисус и победа Бога*, 253.

на тому, на чому будувалися засади і першоапостольських общин – на словах Ісуса з Назарету, який став головою церкви.

Вміння вести критичний діалог з самим собою, своєю історією, біблійним текстом робить общину християн живою та дієвою серед того суспільства, в якому вона перебуває. Лише шляхом конструктивного діалогу з реальністю можуть бути виявлені істинні цілі існування Церкви в світі і в своєму суспільстві зокрема. Вступаючи в діалог з суспільством, церковна община виявляє і відкриває для себе ті ніші, які вона може заповнити своєю участю, проповіддю, Євангелією. Проте, характеризуючи пострадянський простір, Джошуа Серль зазначає, що богослов'я викликає недовіру в церкві. Враховуючи страхи та критику, необхідно детальніше з'ясувати, що таке богослов'я.⁶² Вільне мислення, яке виходить за рамки побутового і рутинного мислення учасників общини сприймається як щось негативне і вороже. Серль стверджує, що для росту і розвитку церкви звернення до критичного осмислення свого положення є необхідним, так, як богослов'я – це історія розвитку віри церкви. Саме звертаючись до цієї історії, вивчаючи процес видозмінення та не боячись робити спроби змін, згідно свого сучасного соціального контексту, церковна община може ефективно функціонувати і виконувати свою місію повноцінно. Критика не є негативним явищем, яке руйнує конструкт церкви, навпаки, критика – це те, що виявляє засади вірування та дає їх оцінку. Саме тому богослови Виникаючої церкви використовують методи критичного реалізму при прочитанні тексту Нового Завіту і при пошуку його значень, а згодом їх застосувань в практиці руху. Така модель вивчає процес впливу біблійної історії на світогляд людини. Згідно з такою моделлю, історія тексту проходить через світоглядні установки самої людини, преображаючись через них.

Отже, на певному етапі розвитку новозавітної біблістики звернення Н. Т. Райта до філософських концепцій дало новий поштовх в дослідженнях. Філософська герменевтика стала ще одним методом інтерпретацій подій часів Ісуса Христа і Апостола Павла. Зокрема, школа нового погляду на Павла задала новий, інший тон в ставленні до біблійного тексту. Заклик звертатися до тлумачення тексту в середині його контекстуального оточення, тобто в світлі юдаїстично-християнських відносин в період I ст. н. е., допоміг більш ефективно розглядати богослов'я Ісуса та Павла, знаходячи в ньому ключі прив'язки свого часу. Також це допомогло відкрити нові горизонти в застосуванні богослов'я Нового Завіту у практиці сучасних християнських общин. Зокрема, герменевтика Н. Т. Райта спрямована на дослідження постаті Ісуса Христа та його богослов'я та на розкриття характеру христової общини, яка формується навколо його ідей. Для такої общини слова обрання, святості та праведності набувають нових значень, які інтерпретуються, виходячи з контексту ранньохристиянських відносин, зі Словом Бога. Переходячи до площини практичного виміру такої герменевтики, виявляємо, що сучасна община християн є успішною в своїй місії завдяки розкриттю біблійних істин та контекстуалізації їх до суспільної обстановки, в якій вона знаходиться.

⁶² Джошуа Серль и Михаил Черенков, *Будущность и надежда. Миссия, богословское образование и преобразование постсоветского общества*, пер. Л. Горная, Коллоквиум (Черкаскы, 2015), 207.

Критично оцінюючи свій внесок в розвиток євангелізаційного проекту Христа, зафіксованого в Мт. 28:19-20, вона може переосмислювати себе і шукати шляхи ефективних дій в рамках цієї місії.

ВИСНОВКИ

Отже, відносини між історією тексту та світоглядом людини є непростим процесом тлумачення ідей з Писання. Розуміння їх діалектики – це мета різних напрямків герменевтичної думки. Н.Т. Райт звертається до філософських концепцій та за їх допомогою намагається проаналізувати вплив, який біблійний текст здійснює на читача і зміни, які відбуваються після його прочитання.

Перш за все, текст містить в собі текстову історію або сюжет: він про щось розповідає. Кожен текст і кожен термін має смислове і семантичне навантаження, закладане в нього автором. Це навантаження є об'єктом екзегетичних досліджень, які намагаються зрозуміти його та контекстуалізувати в сучасній общині. Проте, наявність такої частини свідчить про ймовірність відмінних інтерпретацій, в залежності від різних інтерпретаторів, їх світогляду, культурного контексту, мовного середовища та ін. Тому часто текст і його значення розділяються і сприймаються як дві окремі літературні одиниці. Варто зауважити, що це стосується не лише біблійного тексту, а й усіх літературних типів та форм. В дослідженні біблійного тексту беруть участь різні школи герменевтики, які відрізняються своїми підходами. Н.Т. Райт вирізняє три основні підходи в біблійній науці: літературний, історичний та богословський.

Літературний підхід до біблійного тексту вивчає його з перспективи літературного твору, який містить всі його ознаки: сюжет, події, основних і другорядних, позитивних та негативних персонажів. Досліджуючи глибинні лінгвістичні конструкції та зв'язки, можна знаходити нові площини інтерпретації тексту Нового Завіту і розвивати його літературні особливості, застосовуючи їх при прочитанні. Другий підхід – історичний. Прихильники цієї школи вбачають свою місію в тому, щоб максимально розкрити і дослідити первинний контекст написаного тексту або життя автора. Ці дослідження є корисними, адже, знаючи історичний контекст біблійного тексту, екзегет має шанс віднайти істинне значення слів, термінів чи висловів. Ці значення розкриваються в дослідженні контексту, близького за часом до подій, які описуються та світогляду автора, який про це пише.

Богослов'я, як сфера філософських і соціальних переплетінь, – це область, де історія тексту є конструктом, який вивчається та інтерпретується. За допомогою жанрового аналізу та лінгвістичних принципів богослов намагається розкрити глибинний сюжет біблійної історії для її подальшого розвитку в застосуванні. Історія чи метафора – одиниці, які є характерними для богословських досліджень. Вони являються об'єктами герменевтики, які містять в собі цінність для сучасної общини християн. Це зумовлено тим, що велика частина тексту Біблії написана у формі наративу або історії. Тому такий підхід до біблійного тексту є одним із найпоширеніших серед сучасного богослов'я. цим самим Райт намагається

знайти площини взаємодії між трьома підходами в біблійній науці, вважаючи їх взаємозв'язки якісним та плідним. Він один з небагатьох богословів, який пропонує комплексний підхід до дослідження Нового Завіту, в якому фігурують літературні, історичні та богословські методи та принципи.

Така герменевтика є популярною серед покоління Виникаючої церкви, так як вона зображує метанаратив, в якому розкриваються фундаментальні положення про общину: праведність, обраність, життя згідно завіту. Біблійні історії вивчаються в їх першопочатковому контексті з метою їх правильного застосування в сучасній практиці. «Історійне» прочитання Нового Завіту допомагає підкреслювати та розуміти речі, які були фундаментально важливими для апостольської церкви і безпосередньо впливали на розвиток її богословської думки. Богослови та учасники руху Виникаючої церкви читають Писання з відсилкою до його першопочаткового історичного, соціального і культурного контекстів, які допомагають правильно розкривати його зміст і робити актуальним в житті сучасного суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Иеремиас, Иоахим. *Богословие Нового Завета. Часть первая. Провозвестие Иисуса*. Издательская форма «Восточная литература». Москва, 1999.
- Конт, Огюст. *Дух позитивной философии*. Феникс. Ростов-на-Дону, 2003.
- Осборн, Грант. *Герменевтическая спираль*. Евро-Азиатская Акредитационная Ассоциация. Одесса, 2015.
- Райт, Н. Т. *Воскресение Сына Божьего*. Библейско-Богословский институт св. апостола Андрея. Современная библеистика. Москва, 2011.
- . *Иисус и победа Бога*. Библейско-Богословский институт св. апостола Андрея. Современная библеистика. Москва, 2004.
- . *Иисус. Надежда постмодернистского мира*. Коллоквиум. Черкассы, 2006.
- . *Новый Завет и народ Божий*. Коллоквиум. Т. 1. Черкассы, 2013.
- Райт, Н. Т., и Крейг Эванс. *Иисус: последние дни. Что же произошло на самом деле*. Эксмо. Религия. Настоящее христианство. Москва, 2009.
- Серль, Джошуа. *Богослов'я в постхристиянському світі*. Переведено Олексій Панич. ДУХ І ЛІТЕРА. Київ, 2020.
- Серль, Джошуа, и Михаил Черенков. *Будущность и надежда. Миссия, богословское образование и преобразование постсоветского общества*. Переведено Л. Горная. Коллоквиум. Черкассы, 2015.
- Смит, Джеймс. *Церковь и постмодернизм*. Коллоквиум. Черкассы, 2012.
- Соловій, Роман Павлович. *Виникаюча церква*. Колоквиум. Черкаси, 2014.

- Спенсер, Гербет. *Синтетическая философия*. Ника-Центр. Київ, 1997.
- Тисельтон, Энтони. *Герменевтика*. Черкассы: Коллоквиум, 2011.
- Уильямс, Роуэн. *О христианском богословии*. ББИ св. ап. Андрея. Москва, 2004.
- Хабермас, Гари Р. *Исторический Иисус. Древние свидетельства земной жизни Христа*. ДИАЙПИ. Симферополь, 2013.
- Честер, Стивен. *Новый взгляд на Павла глазами реформаторов*. Переведено Сергеем Калюжный. Коллоквиум. Черкассы, 2018.
- Шлейермахер, Фридрих. *Герменевтика*. Европейский дом. Санкт-Петербург, 2004.
- Штайн, Едит. *Вступ до філософії*. Місіонер. Жовква, 2011.
- Ямпольская, Анна. *Искусство феноменологии*. РИПОЛ-Классик. Москва, 2018.
- Byassee, Jason. «N. T. Wright Insists That Jesus Is the Starting Point of Natural Theology». *The Christin Century*, 26 February 2020 г.
- Caird, G. B., и L. D. Hurst. *New Testament Theology*. New ed. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- Dilthey, Wilhelm, Rudolf A. Makkreel, Frithjof Rodi, и Wilhelm Dilthey. *Poetry and Experience*. Selected Works / Wilhelm Dilthey, v. 5. Princeton, N.J: Princeton University Press, 1985.
- Dunn, James D. G., ed. *Jews and Christians: the parting of the ways, A.D. 70 to 135: the second Durham-Tübingen Research Symposium on Earliest Christianity and Judaism (Durham, September 1989)*. Grand Rapids, Mich: W.B. Eerdmans, 1999.
- . *The new perspective on Paul*. Rev. ed. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 185. Grand Rapid, Mich: W. B. Eerdmans Pub. Co, 2008.
- Gadamer, Hans-Georg. *Truth and Method*. First paperback edition. translation revised by Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall. The Bloomsbury Revelations Series. London: Bloomsbury, 2013.
- Kim, Seyoon. *Christ and Caesar: the Gospel and the Roman Empire in the writings of Paul and Luke*. Grand Rapids, Mich: William B. Eerdmans Pub, 2008.
- Kim, Sungwon (Moses). «N.T. Wright's Theological Perspective and Metodology – An Evangelical Analysis and Evaluation». *The Asbury Journal*, б. д.
- McLaren, Brian D. *A generous or+hodoxy: why I am a missional, evangelical, post/Protestant, liberal/conservative, mystical/poetic, biblical, charismatic/contemplative, Fundamentalist/Calvinist, Anabaptist/Anglican, Methodist, Catholic, Green, incarnational, depressed-yet-hopeful, emergent, unfinished Christian*. El Cajon, CA : Grand Rapids, MI: Emergent YS ; Zondervan, 2004.
- . *A new kind of Christian: a tale of two friends on a spiritual journey*. 1st ed. San Francisco: Jossey-Bass, 2001.

- Miller, Rachel. «Nearly Everything Wrong with N. T. Wright Summed Up in One Chapter Heading». *Banner of Truth*, 01 2018 г.
- Paulus, Frederick Fyvie Bruce, Donald Alfred Hagner, и Murray J. Harris, ред. *Pauline [Paulus Apostolus] studies: Essays presented to F[rederick] F[yvie] Bruce on his 70. birthday. Ed. by Donald A[lfred] Hagner and Murray J. Harris.* Exeter [usw.]: Paternoster Pr. [usw.], 1980.
- Perman, Matt. «The Overstatement of NT Wright». *MattPerman*, 5 январь 2015 г.
- Simms, Karl. *Paul Ricoeur / Karl Simms.* Routledge critical thinkers. London : New York: Routledge, 2003.
- Stanley, Christopher D., ред. *Paul and scripture: extending the conversation.* Early Christianity and its literature, number 9. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2012.
- Wood, Laurence W. *Theology as History and Hermeneutics: A Post-Critical Conversation with Contemporary Theology.* Lexington, Ky.: Emeth Publisher, 2005.

REFERENCES

- Ieremias, Ioahim. *Bogoslovie Novogo Zaveta. CHast' pervaya. Provozvestie Iisusa.* Izdatel'skaya forma «Vostochnaya literatura». Moskva, 1999.
- Kont, Ogyust. *Duh pozitivnoj filosofii.* Feniks. Rostov-na-Donu, 2003.
- Osborn, Grant. *Germenevticheskaya spiral'.* Evro-Aziatskaya Akreditcionnaya Associaciya. Odessa, 2015.
- Rajt, N. T. *Voskresenie Syna Bozh'ego.* Biblejsko-Bogoslovskij institut sv. apostola Andreya. Sovremennaya bibleistika. Moskva, 2011.
- . *Iisus i pobeda Boga.* Biblejsko-Bogoslovskij institut sv. apostola Andreya. Sovremennaya bibleistika. Moskva, 2004.
- . *Iisus. Nadezhda postmodernistskogo mira.* Kollokvium. CHerkassy, 2006.
- . *Novyj Zavet i narod Bozhij.* Kollokvium. T. 1. CHerkassy, 2013.
- Rajt, N. T., i Krejg Evans. *Iisus: poslednie dni. CHto zhe proizoshlo na samom dnle.* Eksmo. Religiya. Nastoyashchee hristianstvo. Moskva, 2009.
- Serl', Dzhoshua. *Bogoslov'ya v posthristiyans'komu sviti.* Perevedeno Oleksij Panich. DUH I LITERA. Kiiv, 2020.
- Serl', Dzhoshua, i Mihail CHerenkov. *Budushchnost' i nadezhda. Missiya, bogoslovskoe obrazovanie i preobrazovanie postsovetского obshchestva.* Perevedeno L. Gornaya. Kollokvium. CHerkassy, 2015.
- Smit, Dzhejms. *Cerkov' i postmodernizm.* Kollokvium. CHerkassy, 2012.
- Solovij, Roman Pavlovich. *Vinikayucha cerkva.* Kollokvium. CHerkassy, 2014.
- Spenser, Gerbet. *Sinteticheskaya filosofiya.* Nika-Centr. Kiiv, 1997.

- Tisel'ton, Antoni. *Germenevtika*. CHerkassy: Kollokvium, 2011.
- Uil'yams, Rouen. *O hristianskom bogoslovii*. BBI sv. ap. Andreya. Moskva, 2004.
- Habermas, Gari R. *Istoricheskij Iisus. Drevnie svidetel'stva zemnoj zhizni Hrista*. DIAJPI. Simferopol', 2013.
- CHester, Stiven. *Novyj vzglyad na Pavla glazami reformatorov*. Perevedeno Sergej Kalyuzhnyj. Kollokvium. CHerkassy, 2018.
- SHlejermaher, Fridrih. *Germenevtika*. Evropejskij dom. Sankt-Peterburg, 2004.
- SHtajn, Edit. *Vstup do filosofii*. Perevedeno Ilona Terzova. Misioner. ZHovkva, 2011.
- YAmпол'skaya, Anna. *Isskustvo fenomenologii*. RIPOL-Klassik. Moskva, 2018.
- Byassee, Jason. «N. T. Wright Insists That Jesus Is the Starting Point of Natural Theology». *The Christin Century*, 26 February 2020 г.
- Caird, G. B., и L. D. Hurst. *New Testament Theology*. New ed. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- Dilthey, Wilhelm, Rudolf A. Makkreel, Frithjof Rodi, и Wilhelm Dilthey. *Poetry and Experience*. Selected Works / Wilhelm Dilthey, v. 5. Princeton, N.J: Princeton University Press, 1985.
- Dunn, James D. G., ed. *Jews and Christians: the parting of the ways, A.D. 70 to 135: the second Durham-Tübingen Research Symposium on Earliest Christianity and Judaism (Durham, September 1989)*. Grand Rapids, Mich: W.B. Eerdmans, 1999.
- . *The new perspective on Paul*. Rev. ed. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 185. Grand Rapid, Mich: W. B. Eerdmans Pub. Co, 2008.
- Gadamer, Hans-Georg. *Truth and Method*. First paperback edition. translation revised by Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall. The Bloomsbury Revelations Series. London: Bloomsbury, 2013.
- Kim, Seyoon. *Christ and Caesar: the Gospel and the Roman Empire in the writings of Paul and Luke*. Grand Rapids, Mich: William B. Eerdmans Pub, 2008.
- Kim, Sungwon (Moses). «N.T. Wright's Theological Perspective and Metodology – An Evangelical Analysis and Evaluation». *The Asbury Journal*.
- McLaren, Brian D. *A generous or+hodoxy: why I am a missional, evangelical, post/Protestant, liberal/conservative, mystical/poetic, biblical, charismatic/contemplative, Fundamentalist/Calvinist, Anabaptist/Anglican, Methodist, Catholic, Green, incarnational, depressed-yet-hopeful, emergent, unfinished Christian*. El Cajon, CA : Grand Rapids, MI: Emergent YS ; Zondervan, 2004.
- . *A new kind of Christian: a tale of two friends on a spiritual journey*. 1st ed. San Francisco: Jossey-Bass, 2001.
- Miller, Rachel. «Nearly Everything Wrong with N. T. Wright Summed Up in One Chapter Heading». *Banner of Truth*, 01 2018 г.

Paulus, Frederick Fyvie Bruce, Donald Alfred Hagner, и Murray J. Harris, ed. Pauline [Paulus Apostolus] studies: Essays presented to F[rederick] F[yvie] Bruce on his 70. birthday. Ed. by Donald A[lfred] Hagner and Murray J. Harris. Exeter [usw.]: Pater-noster Pr. [usw.], 1980.

Perman, Matt. «The Overstatement of NT Wright». MattPerman, 5 January 2015.

Simms, Karl. *Paul Ricoeur* / Karl Simms. Routledge critical thinkers. London : New York: Routledge, 2003.

Stanley, Christopher D., ed. Paul and scripture: extending the conversation. *Early Christi-anity and its literature*, number 9. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2012.

Wood, Laurence W. *Theology as History and Hermeneutics: A Post-Critical Conversation with Contemporary Theology*. Lexington, Ky.: Emeth Publisher, 2005.

Eduard Denysiuk

The Idea of History and Worldview in the Hermeneutics of N.T. Wright

Abstract: N.T. Wright, who represents the New Perspective on Paul, applies philosophical construct of critical realism to the study of the New Testament text. This article explores how N.T. Wright approaches the study of the person of Jesus Christ and his teaching in the context of ancient Judaism, and Apostle Paul's theology and its application in the early Christian communities. A special attention is paid to the essential works of N.T. Wright, in which he describes epistemology applied to the New Testament studies. This article synchronously explores two main concepts – worldview and history – in the theory of cognition according to critical realism. By studying several methods and approaches to the biblical text (or their totality), a contemporary Christian can choose for herself the method that most illuminates the truth of the meanings of the Gospel of Jesus and Paul's preaching.

Key words: hermeneutics, critical realism, literary analysis, worldview, the history of text, narrative, metaphor

Едуард Денисюк

Поняття історії та світогляду в герменевтиці Н.Т. Райта

Анотація: Британський богослов Н. Т. Райт у своїх працях з дослідження новозавітного тексту застосовує філософський конструкт критичного реалізму. Стаття аналізує, як він підходить до вивчення постаті Ісуса Христа та його вчення в контексті древнього юдаїзму, а також богослов'я апостола Павла та його інтерпретацію і застосування в ранніх християнських спільнотах. Особлива увага приділяється вивченню основних праць Н.Т. Райта, в яких ви-кладено його епістемологічний підхід до досліджень Нового Завіту. Робота фокусується на синхронному дослідженні двох основних понять критичного реалізму – світогляду та історії.

Проаналізувавши низку методів та підходів до вивчення біблійного тексту, сучасний християнин може обрати для себе саме той метод, який, на його думку, найкраще висвітлює істинність смислів Ісусового євангелія та проповіді Павла.

Ключові слова: герменевтика, критичний реалізм, літературний аналіз, світогляд, історія тексту, наратив, метафора

Eduard Denysiuk

Christian Institute of Transcarpathia, Khust

Денисюк Едуард Сергійович

Закарпатський християнський інститут, Хуст

edikdenusyuk@gmail.com

Надійшла до редакції / Received 15.02.2021

Прийнята до публікації / Accepted 20.04.2021

